

DE SWAENE
Genootschap voor Heemkunde
ANDERLECHT

JAARGANG I

NUMMER 1

FEBRUARI 1978

IN DE KIJKER :

DE LUIZENMOLEN

De Luizenmolen werd begin februari 1955 afgebroken; daarmee verdween de laatste nog bestaande windmolen op het grondgebied van Anderlecht. Op dat ogenblik was hij bijna 30 jaar op rust, sinds 1928.

NAAM EN LIGGING : Als men weet dat de Luizenmolen in de Luizenstraat stond, dan is het duidelijk waarom men die molen de Luizenmolen genoemd heeft, alle fantasie ten spijt. En dat de molen naar de straat genoemd werd en niet omgekeerd, bewijzen oude documenten en kaarten. De Luizenmolen werd er (pas) in 1862 opgebouwd of beter gezegd overgeplaatst, want hij stond oorspronkelijk ergens in Vlaanderen en was verscheidene eeuwen oud. De Luize(n)straat of het Luize(n)straatje is de huidige Vlinderstraat, een landweg die de Scherdemaalstraat, over de Appelboomstraat heen, met de Isterbeekselaan verbindt.

De oorsprong en de betekenis van het bestanddeel "luize(n)" in deze plaatsnaam zijn ons niet bekend, al lijkt het woord nogal doorzichtig - (afleiding van) "luis" de naam van het ongedierte als blad- of hoofdparasiet - en dus gemakkelijk vatbaar voor volksetymologie, volkse, niet-wetenschappelijke verklaring. De verklaring als zou "Luizenmolen" een vervorming zijn van "Luyssens molen", waarin "Luyssens" de naam van de (oorspronkelijke) eigenaar van de molen zou zijn, evenals een andere verklaring, als zou de molen genoemd zijn naar een boer die de bijnaam "de Luis" had, om het even om welke reden, kunnen we dus zeer onwaarschijnlijk noemen.

Is "luize" een vervorming van het in onbruik geraakte maar nog wel gekende woord "lijn(zaad)" voor "vlas"? Dat klinkt nogal verleidelijk, temeer daar de molen op de rand stond van de hoogte van Vlazendaal. Zekerheid hebben we niet. Het hele geval is echter wel een onderzoek waard en we komen er bij gelegenheid op terug.

Zoals reeds vermeld, stond de molen op Vlazendaal, een van de hoogten die de Pedevallei beheersen; 56 m. boven de zeespie-

gel; gekend ten kadaster onder nr. 110c5 en reeds aangeduid op een militaire stafkaart van 1867.

Eerst stond de molen op de plaats waar later de schuur gebouwd werd; wegens het bestendig gevaar voor het woonhuis, heeft men hem op rollen en vuimen (= dikke touwen) naar zijn latere standplaats getrokken.

AARD EN HISTORIEK : De Luizenmolen was een houten windmolen, op stenen voetstukken, stenen teerlingen, het geheel geplaatst op een aarden wal of "molenberg"; de wieken hadden een ijzeren geraamte. Het was geen vaste molen en werd dus naargelang van de windrichting (door een paard) vertrokken, gedraaid.

De witte en minder sterke molenstenen, afkomstig uit Engeland, ter vervanging van de oorspronkelijke zwarte, uit Duitsland, waren in ijzeren banden gevat.

De Luizenmolen was een graanmolen, die o.a. voor 14 brouwerijen maalde. Het graan werd tussen de molenstenen, die straalgroeven vertoonden, door een draaiende wrijfbeweging tot meel gemalen. Zoals men kan begrijpen, moesten die groeven geregeld bijgekapt worden. Doordat na die bewerking het eerste maalsel gemakkelijk steengruis bevatte, werd het voor de varkens bestemd, vandaar de naam "zwijnaarde" voor dat maalsel.

Voor andere soorten molens en het hele, boeiende molenbedrijf moeten we hier van verdere uitleg afzien, gezien de beperkte bedoeling van dit artikel.

In zijn gloriëtijd kon men van op de Luizenmolen 14 windmolens tellen in het landschap; de dichtstbijgelegen molen was "het Moleken te veel" op Koudenaarde (Dilbeek).

Vermelden we nog dat het totaal gewicht van de molenstenen van de Luizenmolen 8.000 kg. was.

De Luizenmolen was een van de laatste in het Brusselse. Er was dus veel aandacht voor; ontelbare keren is hij getekend, geschilderd, gefotografeerd, gelithografeerd en in veel boeken en tijdschriften afgebeeld... op doek en papier

in leven gebleven. (Op de achterzijde van het schutblad of de omslag een recente pentekening ervan, naar een mooie foto, die we om technische redenen (nog) niet konden afdrucken).

Sinds 1928 inactief, werd de Luizenmolen door zijn laatste eigenaar aan de gemeente Anderlecht verkocht, mits belofte van restauratie. Dat was in 1939...Hij werd in 1941 door specialisten in het vak onderzocht en er werden daarop gedeeltelijke herstellingen uitgevoerd. Door de oorlogsomstandigheden, gebrek aan grondstoffen, gebrek aan geld enz. moesten de werken worden stilgelegd.

Op 29 oktober 1942 werd de Luizenmolen bij besluit van de secretaris-generaal van Openbaar Onderwijs als monument geclassificeerd.

In juni 1943 werd de restauratie op 917.279 fr. geschat. De Dienst voor Staatstussenskomst beloofde 60% van de som. En de Luizenmolen wachtte, wachtte tevergeefs. In 1948 verloor hij zijn wieken. Er werd nog een "decoratieve herstelling" voorgesteld, die aan het Bestuur van Urbanisatie 50.000 fr. zou kosten, maar moeilijkheden tussen Urbanisatie en de gemeente Anderlecht maakten dat zelfs die herstelling uitbleef. De toestand van de molen werd erger en erger, hij was aan zijn laatste stuiptrekkingen toe : in 1953 was de molentrap doorgebroken, het gebinte ontwricht en zijn romp helde gevaarlijk over...

En op de schilderachtige rand van het landelijke Neerpede en de groene gemeente Anderlecht werd de laatste windmolen gedeclasseerd bij koninklijk besluit van 12 november 1954 en gesloopt door een zekere Karel de Thaye.

De laatste overblijfselen van de Luizenmolen gingen de zware vrachtwagen op; de handen werden proper gewreven en alles was vergeten, of toch niet, men had de aarden wal waarop de molen eens gestaan had, laten liggen, en die ligt er nu nog, een litteken, een "getuigeheuvel" in het landschap - met ernaast, gelukkig maar, het bewaarde molenhuis en de nog bewoonde boerderij met een voor onze tijd heerlijke boomgaard, waar een dochter van de laatste molenaar is blijven inwonen.

MOLENAARS :

1. Een zekere familie PARIDAENS (de vermoedelijke aankoper)
2. Henri Petrus VAN LEEUW
3. Jan VAN LEEUW
4. Jozef Clément VAN LEEUW (1886-1967), laatste molenaar.

Jan Lanckmans vond op een van zijn speurtochten (als scout) in de Luizenmolen de volgende inscriptie

SEM 1862 VAN LIEN

POELAIRE (sic!)

Het laatste woord van die inscriptie zou een aanduiding kunnen zijn dat de molen oorspronkelijk in Pollare gestaan had. Wat dan weer de doodsteek zou betekenen voor de legende die hem persoonlijk in de gemeente Beert daaromtrent verteld werd : er waren eens twee molens, die van de baron en die van een rijke boer; de boer zorgde ervoor dat zijn molen het hoogst stond... de baron ving niet meer zo veel wind op en verkocht zijn molen. Die zou dan onze latere Luizenmolen zijn!

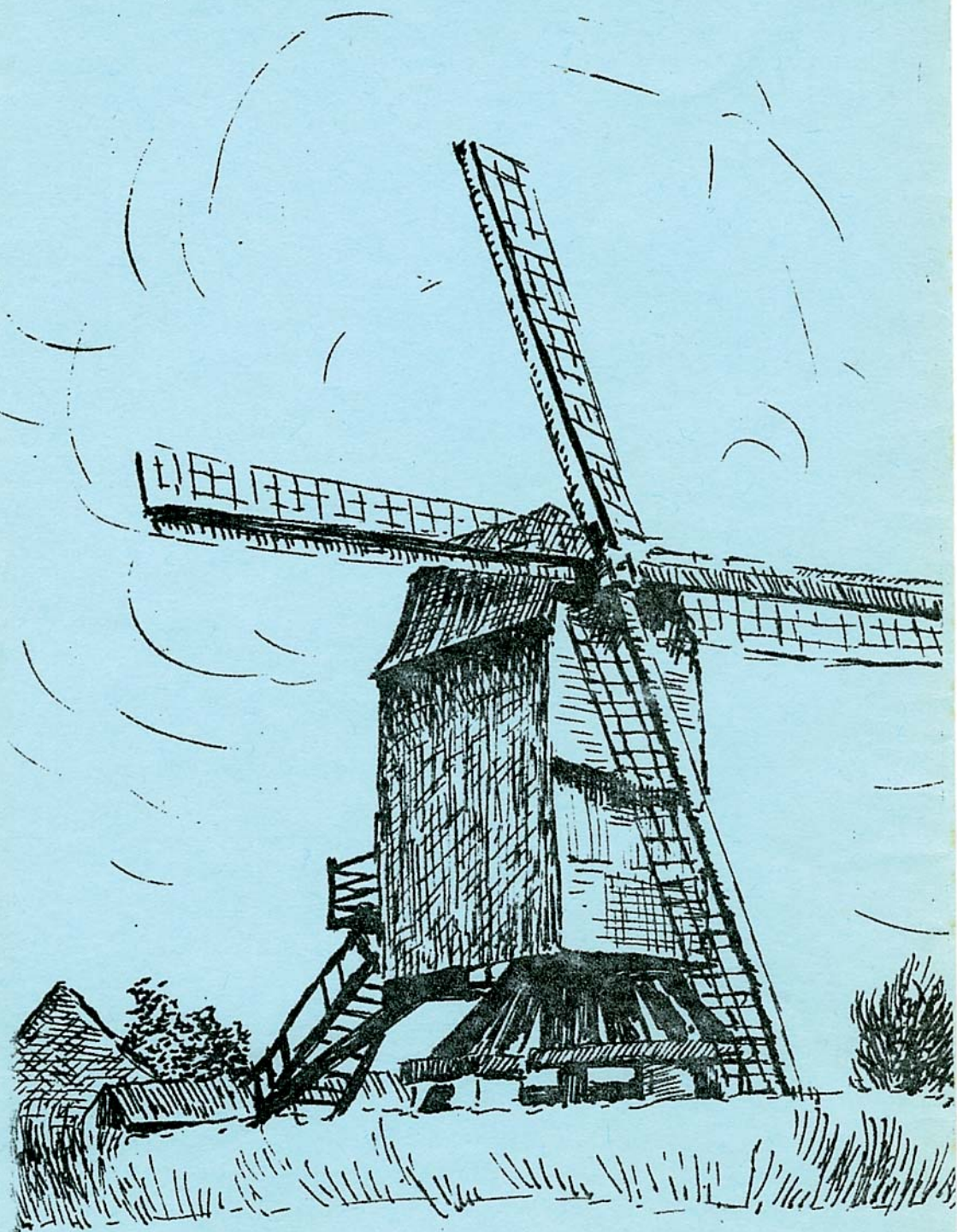
Zegspersonen uit Neerpede willen hebben dat de Luizenmolens oorspronkelijk uit "het Walenland" kwam.

Herkomst van de Luizenmolen : Vlaanderen? Beert? Wallonië? Het blijft een groot vraagteken en men ziet dus dat ook hier het laatste woord over de Luizenmolen nog niet gevallen is.

Met dank voor gegevens, verstrekt door de familie VAN LEEUW en door Jan LANCKMANS.

R. Lemaire.

-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-

DE LUIZENMOLEN

A.T.H.78